

AFTALE PÅ FORSVARSOMRÅDET 2018-2023

28. januar 2018

Der er mellem regeringen (Venstre, Liberal Alliance og Det Konservative Folkeparti) og Socialdemokratiet, Dansk Folkeparti og Radikale Venstre indgået følgende aftale om Forsvarets ordning fra og med 2018 til og med 2023.

Indledning

Forsvaret har til formål at hævde det danske riges suverænitet og sikre landets fortsatte eksistens, integritet og sikkerhed. Truslerne kan opstå overalt i verden, både langt fra Danmark og i vores nærområde. Et robust forsvar og beredskab i Danmark er forudsætningen for et trygt samfund.

Med denne aftale er partierne enige om at give Forsvaret et substantielt løft, der indføres gradvist og ender med, at Forsvarets årlige bevilling i 2023 er styrket med 4,8 mia. kr. Forsvaret skal ved udgangen af forligsperioden have flere operative enheder og soldater, end tilfældet er i dag, samt en mindre ledelsestruktur.

Partierne ønsker overordnet at styrke:

- **Danmarks bidrag til NATO's kollektive afskrækkelse og forsvar.**
- **Forsvarets evne og kapacitet til internationale operationer og internationale stabiliseringsindsatser.**
- **Forsvarets bidrag til den nationale sikkerhed, fx i forbindelse med et terrorangreb i Danmark.**
- **Beskyttelsen af Danmark mod cyberangreb.**
- **Det statslige redningsberedskab.**

Partierne er enige om et 6-årigt rammeforlig, der også inkluderer det statslige redningsberedskab, og som udstikker den overordnede retning for udvikling af Forsvarsministeriets område samt den afsatte økonomi. Inden for de givne rammer får forsvarsministeren sammen med forsvarschefen mulighed for at tilrettelægge Forsvarets virke og nærmere organisering.

Forsvarsministeren orienterer årligt forsvarsforligskredsen om fremdriften i forligsimpliceringen.

Den nye sikkerhedspolitiske situation

Det internationale trusselsbillede er mere alvorligt end i nogen anden periode efter Murens fald. Mod øst står NATO over for et udfordrende og mere selvhævdende Rusland. Ustabilitet i Mellemøsten og Nordafrika nærer militant islamisme og skaber grundlag for terrortruslen og irregulære migrationsstrømme. I Arktis er der klimaforandringer og en forøget aktivitet. Truslerne fra cyberspace har alvorlige sikkerhedsmæssige og samfundsøkonomiske konsekvenser. Påvirkningskampagner udfordrer demokratiske principper og spilleregler.

Den ændrede udenrigs- og sikkerhedspolitiske situation udgør en vigtig overordnet ramme for det danske forsvar i årene, der kommer.

Internationalt samarbejde - NATO er hjørnестenen

NATO er og bliver hjørnестenen i dansk forsvars- og sikkerhedspolitik. Med denne aftale vil Danmark fortsat løfte sit ansvar som kerneland i NATO. Aftalens indhold søger at imødekomme NATOs ønsker til dansk forsvar og de styrkemål, NATO har givet Danmark.

Partierne genbekræfter vigtigheden af Wales-erklæringen fra NATO-topmødet i 2014 om at øge forsvarsudgifterne, styrke materielinvesteringer i relevante og efterspurgte kapaciteter samt bidrage til operationer.

Derudover udgør et aktivt dansk engagement i FN fortsat et vigtigt element i dansk sikkerheds- og forsvarspolitik.

Den sikkerhedspolitiske situation betyder, at en stærk international retsorden, et stærkt Europa og et effektivt multilateralt samarbejde fortsat er i Danmarks interesse. Danmark følger tæt de nye initiativer inden for EU's forsvarsdimension, herunder det styrkede samarbejde mellem NATO og EU. Endvidere følges initiativer vedr. industrisamarbejde, der ikke er omfattet af forsvarsforbeholdet.

Forsvarets øgede evne og kapacitet

I takt med at forsvarsudgifterne øges over forligningsperioden, styrkes Forsvarets evne til at løse opgaver over et bredt spektrum. Evnen til at operere med større hær-enheder, der kan indsættes inden for NATO's territorium, styrkes. Dermed vil Forsvaret også råde over flere enheder, der kan indsættes i internationale operationer uden for NATO's territorium i rammen af fx NATO, FN eller koalitioner.

Forsvarets muligheder for at bidrage til opgaveløsningen i relation til den nationale sikkerhed styrkes ligeledes. Det gælder særligt i forhold til cybersikkerhed, støtte til politiet og det nationale antiterrorberedskab. Samtidig øges evnen til at skabe sikkerhed i Danmark i en situation, hvor hovedparten af de danske styrker måtte blive udsendt.

Partierne er enige om, at Forsvaret fortsat skal kunne deltage i det fulde spektrum af militære operationer, herunder kollektiv afskrækkelse, genforsikringstiltag, terrorbekæmpelse, stabiliserings- og forebyggelsesindsatser samt øget tilstedeværelse i Arktis. Under hensyntagen til løbende prioritering og i takt med at rammerne øges, vil Forsvaret som noget nyt eksempelvis kunne følgende:

- Hæren kan i tilfælde af en ekstraordinær sikkerhedspolitisk situation med et varsel indsætte en brigade (ca. 4.000 soldater) i rammen af NATO.
- Brigadens enheder kan, når brigaden ikke er indsat, udsendes som selvstændige styrkebidrag som led i internationale operationer.
- Hæren kan opstille en let infanteribataljon (op til 500 soldater) til løsning af nationale opgaver eller som bidrag til internationale operationer.
- Hæren kan med timers varsel stille enheder til rådighed for politiet.
- Søværnets fregatter kan udrustes med missiler og vil kunne deltage i et områdeluftforsvar.
- Søværnet og Flyvevåbenet vil kunne bidrage til ubådsbekæmpelse med sonar og anti-ubådstorpedoer.
- De faste styrker fra Hæren, Søværnet, Flyvevåbenet og Specialoperationskommandoen kan med kort varsel forstærkes med supplementsstyrker på op til 4.000 soldater. Herudover kan der mobiliseres et kompagni i hver af de tre kampbataljoner samt yderligere op til ca. 20.000 soldater i form af hjemsendte værnepligtige i Totalforsvarsstyrken og frivillige fra Hjemmeværnet.

Den økonomiske ramme

I lyset af den nye sikkerhedspolitiske situation er partierne enige om at løfte bevillingen med 800 mio. kr. i 2018 stigende til 4,8 mia. kr. i 2023, jf. tabel 1. Aftalen finansieres af råderummet.

Tabel 1. Substantielt løft af Forsvarsministeriets samlede ramme

Mia. kr., 2018 prisniveau	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Substantielt løft	0,8	0,8	1,7	1,9	2,8	4,8

Det substantielle løft vil øge Forsvarets årlige bevilling med mere end 20 % i forhold til i dag. Samtidig vil de betydelige materielinvesteringer i forligsperioden betyde, at Danmark sigter mod at leve op til NATO's målsætning om, at 20 % af forsvarsbudgettet skal gå til investeringer i nyt materiel.

Den samlede forligsøkonomi fremgår af bilag 1. Indfasningen af initiativerne er på grund af projekternes størrelse og kompleksitet forbundet med usikkerhed, og indfasningen vil kunne afvige fra estimerne i bilaget. Usikkerheden ændrer dog ikke ved, at initiativerne samlet set holdes inden for den samlede økonomiske ramme for perioden 2018-2023.

Forligskredsen noterer sig, at anskaffelsen af nye kampfly, jf. aftale af 9. juni 2016, er indbudgetteret på finansloven for finansåret 2018, samt at forskydninger i udgiften til anskaffelsen mellem de enkelte år inden for den afsatte økonomi i aftalen, herunder mellem forligsperioden 2018-2023 og den efterfølgende periode frem til 2027, vil blive afspejlet i de enkelte års bevillinger til Forsvarsministeriet.

Styrkelsen af Forsvaret

Forsvaret skal have en styrke, en tyngde og en robusthed, der sammen med NATO afskrækker og afholder andre lande fra at angribe vores allierede – og ultimativt os selv. Forsvaret skal først som sidst kunne passe på Danmark. Forsvaret skal derfor i endnu højere grad kunne bidrage til at skabe tryghed og sikkerhed for danskerne, herunder via øget støtte til politiet. Forsvaret skal selvsagt kunne tage hånd om Danmarks sikkerhed, herunder også i en krisesituation, hvor hovedparten af de danske styrker er

udsendt, og der måtte blive behov for NATO-forstærkninger i Danmark som baglandsområde. Samtidig skal Forsvaret øge evnen og kapaciteten til at kunne deltage i internationale operationer.

Etablering af en deployerbar brigade

Med udgangspunkt i Hærens nuværende operative kapaciteter opbygger Forsvaret en deployerbar brigade, der i rammen af NATO kan bidrage til at afskrække en mere ligeværdig modstander og indgå i kollektivt forsvar. Brigaden vil styrke Forsvarets samlede kampkraft og mobilitet og vil styrke evnen til at operere i NATO-sammenhæng. Elementerne i brigaden kan, når den ikke er indsat samlet, opdeles og udsendes i mindre enheder. Derved styrkes evnen til at deltage i internationale missioner.

Brigaden indeholder både nye og styrkede kapaciteter:

- Flere operative kampvogne.
- Jordbaseret luftværn.
- Panserværn til kampbataljonerne.
- Yderligere artilleri.
- En ekstra opklaringseskadron.
- Yderligere materiel til elektronisk krigsførelse og nye sensorer.
- En dronekapacitet.
- Logistik, føringsstøtte, ingeniørmateriel mv.

Med investeringerne i 2018-2023 vil Forsvaret i 2024 råde over en deployerbar brigade på ca. 4000 soldater, der opfylder NATO's styrkemål til en medium brigade.

Styrkelse af fregatterne med områdeluftforsvar

Forsvarets fregatter klargøres og udrustes med missiler, så de eksempelvis kan forsvare en flådestyrke eller kystnære landområder mod fjendtlige fly og mod visse typer af missiler. Evnen til områdeluftforsvar er en del af en troværdig afskrækkelse og kollektivt forsvar, ligesom fregatterne også vil kunne udsendes til internationale missioner i en områdeluftforsvarsrolle.

Som led i klargøringen af fregatterne indkøbes et antal SM-2 missiler, og der indledes forarbejder til anskaffelse af SM-6 missiler, som har længere rækkevide. Derved får Danmark en mere komplet fregatkapacitet, der opfylder NATOs styrkemål vedr. maritimt områdeluftforsvar.

Anti-ubådskrigsførelse

Forsvaret opbygger en effektiv anti-ubådskapacitet, der både kan spore og bekæmpe ubåde. Anti-ubådskapaciteten består af følgende:

- Tre af Forsvarets fregatter og støtteskibe udrustes til at kunne deltage i anti-ubådskrigsførelse ved at udstyre dem med sonar, som kan opdage ubåde.
- Der anskaffes desuden anti-torpedosystemer, så skibe udrustet hermed kan forsvare sig mod fjendtlige torpedoer.
- Der indkøbes et antal dyppesonarer til Forsvarets Seahawk-helikoptere, så de kan deltage i anti-ubådskrigsførelse.
- Der indkøbes torpedoer til Seahawk-helikoptererne.

Forsvaret vil desuden prioritere et styrket samarbejde med andre lande vedrørende uddannelse og træning i ubådsbekæmpelse. Danmarks anti-ubådskapacitet opfylder dermed NATO's styrkemål på området.

Transportfly

Der tilføres yderligere to besætninger til Forsvarets transportfly C130J, og vedligeholdelsesstrukturen øges. Dermed øges transportflyenes mulige produktion af flyvetimer med ca. 20 pct.

Kampfly

Kampflyaftalen af 9. juni 2016 gennemføres med anskaffelse af 27 stk. F-35 i perioden 2018 til 2026. Dermed sikres, at Danmark fortsat har evnen til at hævde dansk suverænitet og mulighed for at kunne indsætte kampfly i internationale operationer eller ultimativt bidrage til NATO's kollektive forsvar af dansk og allieret territorium.

Minelægning

Der startes et uddannelsesforløb for et mindre antal officerer, så den grundlæggende viden om minelægningsoperationer fastholdes.

Missilforsvar (BMD)

Erklæringen fra NATO-topmødet i 2014 i Wales om, at Danmark vil bidrage til NATO's forsvar mod ballistiske missiler med en sensorcapacitet, genbekræftes. Den endelig beslutning om udmøntning afventer yderligere studier, der skal afdække alternative, fleksible løsningsmodeller, herunder evt. landbaserede bidrag.

Længererækkende præcisionsmissiler

Behovet for at anskaffe længererækkende præcisionsmissiler (strike-kapacitet) undersøges gennem et indledende analysearbejde med henblik på vurdering af en eventuel efterfølgende anskaffelse på mellemlangt sigt (2023-2026).

Reserven til internationale operationer

Reserven til internationale operationer øges gradvist over perioden fra de nuværende 500 mio. kr. årligt til 750 mio. kr. årligt i 2023 i takt med, at Forsvarets evne og kapacitet til at kunne udsende bidrag til internationale operationer styrkes. Eventuelle fremtidige bidrag til fremskudt tilstedeværelse i Baltikum (eFP) finansieres af den øgede reserve, ligesom kapacitetsopbygning, stabiliseringsindsatser, fredsbevarende indsatser og terrorbekæmpelsesindsatser mv. i rammen af fx NATO, FN eller koalitioner. Forsvarsministeriets andel af nye internationale beredskabsengagementer, der ikke kan finansieres af Udenrigsministeriets midler til bistand til DAC-lande, og som hidtil har været afholdt ad hoc inden for Forsvarsministeriets ramme, afholdes ligeledes inden for reserven. Engagementets omfang fastlægges løbende med Udenrigsministeriet.

Stabilisering og Kapacitetsopbygning:

Der er behov for i endnu højere grad at styrke Forsvarets evne til at stabilisere og kapacitetsopbygge i områder, hvor danske soldater er indsat. Forsvarsministeriets bidrag til Freds- og stabiliseringsfonden øges derfor gradvist i perioden fra ca. 84 mio. kr. i dag til 150 mio. kr. i 2023.

Støtte til den nationale sikkerhed

Forsvaret skal i højere grad bidrage til danskernes tryghed og sikkerhed. De samlede samfundsmæssige ressourcer udnyttes bedst ved, at Forsvarets evne til at støtte politiet styrkes markant på en række områder:

- Forsvaret vil fortsat bistå politiet med blandt andet grænsekontrol og bevogtningsopgaver, så længe politiet har behov herfor. I den forbindelse kan Forsvaret helt eller delvist varetage den operative støtte til grænsekontrollen, herunder med støtte fra Hjemmeværnet.
- Forsvaret etablerer et permanent helikopterberedskab i hovedstadsområdet på meget højt beredskab til politiets antiterrorberedskab.
- Den Kongelige Livgarde opstiller et ekstra vagthold med værnepligtige, som kan stilles til rådighed for politiet.
- Der afsættes midler til, at Forsvaret kan stille enheder på højt beredskab til rådighed for politiet i tilfælde af terror mv.
- Forsvaret overtager det operative ansvar for personbeskyttelse i højrisikoområder.
- Forsvaret opstiller ekstra specialoperationsstyrkepatruljer, som ligeledes vil kunne støtte politiet efter behov.

Forsvarsministeriet og Justitsministeriet gennemfører i 2018 en række analyser af muligheder for, at Forsvarsministeriet kan yde yderligere bistand til politiet. Desuden vurderes muligheden for at opnå potentielle synergieffekter mellem opgaveløsningen på de to ministerområder.

Let infanteribataljon

Der opbygges en let infanteribataljon (op til ca. 500 soldater). Bataljonen kan indsættes med fly eller skib og kan indgå i kollektivt forsvar, visse internationale operationer eller national opgaveløsning, herunder til støtte for politiet. Den lette infanteribataljon består af stab, stabskompagni og tre stående lette infanterikompanier og udstyres bl.a. med morterer samt panserværn til at bekæmpe pansrede køretøjer.

Specialoperationsområdet og nationalt luftoperationscenter

Specialoperationsområdet styrkes ved en række initiativer:

- Specialoperationskommandoen omorganiseres for at styrke den operative kapacitet. Desuden investeres i flere operatører til både Jægerkorpsset og Frømandskorpsset. I forligningsperioden 2018 - 2023 øges antallet af specialoperationsstyrkepatruljer med mere end 50 pct. Det er ambitionen at fordoble antallet af specialoperationsstyrkepatruljer i forhold til i dag i den efterfølgende forligningsperiode.
- Specialoperationskommandoen styrkes med materiel til et deployerbart specialoperationsstyrkehovedkvarter (Composite Special Operations Component Command), som Danmark samarbejder med Nederlandene og Belgien om.
- Evnen til at planlægge og gennemføre indsættelse af luftmobile specialoperationsstyrkeenheder styrkes.

Desuden styrkes den nationale krisestyring ved, at der oprettes et nationalt luftoperationscenter.

Militære fartøjer til løsning af havmiljøopgaver

Forligspartierne noterer sig, at udbuddet af nye miljøskibe genovervejes med henblik på at undersøge muligheden for en løsning, hvor nye militære fartøjer, udover den militære opgaveløsning, i nødvendigt omfang kan løse havmiljøopgaver.

Værnepligt og mobiliseringsevne

Værnepligten giver Forsvaret mulighed for at mobilisere i tilfælde af krise eller krig, og derfor fokuseres værnepligten i højere grad på de kompetencer, der er brug for i tilfælde af mobilisering. Værnepligten giver desuden Forsvaret en øget fleksibilitet og dybde, og er en vigtig rekrutteringsbase til Forsvarets videre uddannelser. Herudover understøtter værnepligten sammenhængskraften i samfundet, da personer fra forskellige dele af landet og med forskellige baggrunde mødes.

Med aftalen bevares og styrkes værnepligten og antallet af værnepligtige øges med op til 500 årligt. Som led heri øges antallet af de værnepligtige, der aftjener længere værnepligt end fire måneder. Der skal således indkaldes flere værnepligtige til Den Kongelige Livgarde, værnepligtige til den nye brigades mobiliseringskompagnier, der aftjener værnepligt i otte måneder, og flere værnepligtige til det statslige redningsberedskab. Der gennemføres en midtvejsevaluering af værnepligten i forligsperioden med fokus på om antallet af værnepligtige skal fastholdes eller forøges.

For at øge Forsvarets evne til at mobilisere i tilfælde af krise eller krig opstilles et mobiliseringskompagni til hver af de tre kampbataljoner i den nye brigade. Kompagnierne opbygges gradvist ved anvendelse af otte-måneders værnepligtige. Disse værnepligtige får en mobiliseringsforpligtelse på fem år. Ved mobilisering i tilfælde af krise og krig vil mobiliseringsenhederne skulle gennemføre den resterende uddannelse forud for indsættelse.

Den nye brigade vil bestå af stående styrker, mobiliseringsenheder og reservister. Op til ca. 1.000 reservister vil kunne være tilknyttet enheder og stabe enten som fast udpeget personel eller på anden måde tilknyttet brigadens aktiviteter.

Hvis det i et efterfølgende forlig ønskes at opbygge yderligere mobiliseringsenheder, kan der ved anskaffelse af det nødvendige materiel uddannes yderligere enheder baseret på reservister og værnepligtige.

Den grundlæggende værnepligtsperiode på fire måneder fastholdes og målrettes mod de forventede opgaver. Efter endt tjeneste hjemsendes de værnepligtige i enheder. Der vil være behov for, at de i en periode på fem år har pligt til at gøre tjeneste yderligere seks måneder i Totalforsvarsstyrken. Totalforsvarsstyrken kan sammen med Hjemmeværnet – om nødvendigt – aktiveres til supplerende uddannelse med henblik på bevogtnings- og sikringsopgaver i krise og krig.

Partierne er enige om at gennemføre de nødvendige lovændringer for at sikre den nødvendige mulighed for at mobilisere til Totalforsvarsstyrken, herunder også med henblik på at kunne genindkalde tidligere ansatte, såfremt der måtte blive behov.

Værnepligten bevares og sikrer, at Forsvarets behov for værnepligtige kan imødekommes. I dag melder ca. 98 pct. af de værnepligtige sig frivilligt. Partierne er enige om, at der skal gennemføres en ekstra

rekrutteringsindsats for at tilskynde, at så mange som muligt fortsat melder sig frivilligt. Rekrutteringsindsatsen øges ved, at der afsættes ressourcer til at oplyse om og markedsføre værnepligten for fortsat at sikre en høj frivillighed. Partierne er enige om at rekrutteringsindsatsen skal intensiveres, hvis andelen af værnepligtige, der melder sig frivilligt, falder.

Forsvarsministeren fremsætter forslag til lovgivning om fritagelse af personer, der er blevet udskrevet til værnepligtstjeneste før 2010, og siden er givet udsættelse på møde jf. værnepligtslovens bestemmelser.

Forsvarsministeren bemyndiges fortsat til at øge indtaget af værnepligtige, såfremt Forsvarets behov ændrer sig i forligsperioden.

Hjemmeværnet

Kollektivt forsvar betyder, at Danmark sammen med allierede i NATO skal kunne støtte og medvirke til at forsvare fx de baltiske lande. I den sammenhæng vil Danmark kunne blive opmarchområde for forstærkninger fra vores NATO-allierede, og dem skal vi kunne modtage og beskytte. Det forudsætter blandt andet et velfungerende Hjemmeværn og en stærk og robust Totalforsvarsstyrke, så vi både er i stand til at modtage NATO-enheder på dansk territorium og yde den fornødne værtnationsstøtte, ligesom vi skal kunne passe på Danmarks infrastruktur (havne, broer, lufthavne, mv.).

Hjemmeværnets evne til at mobilisere styrkes:

- Der kan i tilfælde af en ekstraordinær situation mobiliseres ca. 20.000 soldater fra Totalforsvarsstyrken og Hjemmeværnet.
- Opstilling af Totalforsvarsstyrken sker i rammen af Hjemmeværnet.
- Mulighederne for at øge rekrutteringen til Hjemmeværnet af værnepligtige efter endt værnepligt forfølges.
- Forsvarets og Hjemmeværnets reservister (op til ca. 4.000), der ikke er bundet af anden opgaveløsning, fx ved Forsvarets enheder, vil indgå.
- Der påbegyndes en modernisering af prioriterede dele af Hjemmeværnets materiel, så Hjemmeværnets evne til at løse sikrings- og bevogtningsopgaver styrkes.
- Der etableres i forligsperioden grundlag for fremtidens flotillestruktur i Marinehjemmeværnet med henblik på udskiftning af marinehjemmeværnsfartøjerne efter 2023. I den forbindelse gennemføres et pilotprojekt vedrørende mindre, hurtigtgående skibe.

Hjemmeværnets frivillige yder derudover fortsat et væsentligt bidrag til at opretholde samfundets samlede beredskab, herunder gennem støtte til Forsvaret, Politiet, Redningsberedskabet og SKAT.

Det statslige redningsberedskab

Risikobilledet på beredskabsområdet har ændret sig i forhold til for få år siden. Danmark er nu i højere grad truet af bl.a. klimarelaterede hændelser. For at imødegå dette ændrede risikobillede, er der behov for at styrke det statslige redningsberedskab.

Det er i samfundets interesse, at Danmark har et robust redningsberedskab, som kan forebygge og imødegå konsekvenserne af katastrofer både i Danmark og udlandet. For at udnytte de samlede ressourcer og kapaciteter gøres det statslige redningsberedskab til en del af forsvarsforliget. Et øget samarbejde

mellem Forsvaret, Hjemmeværnet og Beredskabsstyrelsen bidrager til at sikre robustheden i det samlede beredskab og dermed samfundet som helhed.

Det statslige redningsberedskabs operative robusthed styrkes med ca. 125 ekstra værnepligtige og ekstra befalingsmænd. Desuden tilføres yderligere 25 mio. kr. til styrket krisestyringskapacitet og anskaffelse af materiel, fx til forureningsbekæmpelse eller imødegåelse af naturkatastrofer. Materiellet vil også kunne nyttiggøres i Grønland og på Færøerne, såfremt Selvstyret eller Landsstyret anmoder om assistance. Mulighederne for at øge rekrutteringen til de statslige og kommunale beredskaber af værnepligtige efter endt værnepligt i det statslige redningsberedskab forfølges.

Der igangsættes en undersøgelse af robustheden og dimensioneringen af de kommunale redningsberedskaber. Arbejdet forventes færdiggjort i 2019. Det analyseres i den forbindelse, om værnepligtige i det statslige redningsberedskab kan støtte relevante kommunale beredskaber i forbindelse med værnepligten. Kommissorium herfor forelægges forligskredsen til godkendelse.

Et stærkt cyberforsvar

Danmark er et af verdens mest digitaliserede samfund. Myndigheder og virksomheder er i høj grad digitalt forbundne, både med hinanden og med resten af verden, og digitaliseringen vil fortsætte med styrket kraft over de næste mange år. Men i takt med at samfundet i stigende grad bliver afhængig af flere og flere digitale løsninger, bliver vi også mere og mere sårbare i forhold til cyberangreb.

Den globale digitalisering medfører, at cyberangreb, der starter på den anden side af jorden, hurtigt kan sprede sig til Danmark, og sådanne angreb kan på få timer få alvorlige konsekvenser for både myndigheder og private virksomheder.

I Danmark er både private virksomheder og offentlige myndigheder i et vedvarende kapløb med fremmede stater, hackergrupper og individer, der hele tiden udvikler nye måder at udnytte cyberangreb til at nå deres politiske eller økonomiske mål. Nogle stater udviser samtidig en mere offensiv adfærd, hvor de er villige til at udføre angreb, fx med det formål at hacke og lække følsomme oplysninger, påvirke politiske processer eller udføre destruktive cyberangreb.

Egentlig cyberspionage udgør også en alvorlig sikkerhedspolitisk og samfundsøkonomisk trussel mod Danmark og danske interesser, hvor enkelte stater løbende forsøger at stjæle informationer fra danske myndigheder og private virksomheder. Truslen fra cyberspionage er både rettet mod de dele af den offentlige sektor i Danmark, der ligger inde med oplysninger af strategisk, politisk og økonomisk betydning, og mod danske virksomheder, hvor truslen særligt er rettet mod forskningstunge virksomheder inden for bl.a. højteknologi, energi og medicinalindustrien.

Endelig truer cyberkriminalitet danske myndigheder, private virksomheder og borgere. Eksempelvis når cyberkriminelle krypterer ofrets data og kræver en løsesum for at gøre data tilgængelige igen, eller når hackere kræver penge for ikke at offentliggøre data, de har stjålet.

Cybertruslen er således øget betragteligt i de senere år, og der er i dag en meget høj cybertrussel mod Danmark, særligt fra cyberspionage og –kriminalitet. Der vil i takt med den teknologiske udvikling forekomme nye og mere avancerede forsøg på cyberangreb. Det har både sikkerhedspolitiske og samfundsøkonomiske konsekvenser for Danmark og er samtidig en potentiel trussel mod vort demokrati.

Partierne tager cybertruslen dybt alvorligt og ønsker at iværksætte en omfattende indsats for væsentligt at styrke beskyttelsen af Danmark mod cybertrusler.

Partierne er på den baggrund enige om at styrke Danmarks cyberforsvar baseret på et løbende opdateret trusselbillede og et nationalt situationsbillede, som viser trusler mod Danmarks vigtigste digitale netværk, herunder også på Forsvarsministeriets område. Cyberforsvaret skal desuden baseres på et styrket samspil mellem sektorer i både offentligt og privat regi med henblik på at øge beskyttelsen af samfundsvigtig infrastruktur, fx inden for tele-, energi-, sundheds-, finans- og transportsektorerne. Styrkelsen af cyberforsvaret skal - med bl.a. styrket rådgivning og forebyggelse - understøtte og hænge tæt sammen med initiativer i den kommende nationale strategi for cyber- og informationssikkerhed, og derved medvirke til at sikre sammenhæng og øget robusthed på tværs af sektorer.

Center for Cybersikkerhed er national it-sikkerhedsmyndighed og står for en forebyggende national rådgivnings- og oplysningsvirksomhed om cybersikkerhed i forhold til både den offentlige og private sektor samt en målrettet indsats i forhold til håndtering af konkrete hændelser. Centeret varetager endvidere en række myndighedsopgaver og er således den centrale nationale myndighed vedrørende cybersikkerhed. De konkrete initiativer vil først og fremmest styrke centerets forebyggende indsats gennem styrket rådgivning og vejledning med særligt fokus på samfundsvigtige sektorer, herunder i forhold til myndigheder og virksomheder. Samtidig styrkes indsatsen i forhold til detektion og håndtering af konkrete hændelser samt genoprettelse af sikkerhed efter konkrete cyberangreb inden for samfundsvigtige sektorer i både offentligt og privat regi. Endvidere har initiativerne fokus på at skabe forudsætningerne for, at der i Center for Cybersikkerhed etableres et døgnbemandet nationalt cybersituationscenter, hvor der dannes et nationalt situationsbillede, som viser aktuelle og potentielle trusler mod Danmarks vigtigste digitale netværk.

Indsatsen mod cybertrusler forstærkes gennem:

- Bedre beskyttelse mod avancerede cyberangreb, bl.a. ved yderligere udbredelse af det teknisk avancerede sensornetværk til myndigheder og virksomheder.
- Etablering af et døgnbemandet nationalt cybersituationscenter i Center for Cybersikkerhed, der skal medvirke til at skabe bedre overblik over truslerne.
- En væsentlig styrkelse af kapaciteten til at yde en forebyggende og rådgivende indsats i forhold til bl.a. samfundsvigtige offentlige institutioner og virksomheder, hvilket bl.a. skal ses i sammenhæng med den kommende nationale strategi for cyber- og informationssikkerhed.
- En udbygning af kapaciteter i Forsvarets Efterretningstjeneste i relation til forhold i udlandet af betydning for Danmarks og danske interesser, herunder også i forhold til påvirkningsoperationer.
- Deltagelse i "NATO Cooperative Cyber Defence Center of Excellence" i Tallinn, ligesom Danmark vil støtte "European Centre of Excellence for countering hybrid threats" i Helsinki.
- 10 mio. kr. i perioden til forskning og uddannelse i cybersikkerhed, som Center for Cybersikkerhed administrerer i samarbejde med relevante forskningsinstitutioner.

De konkrete tiltag til styrkelse af Danmarks beskyttelse mod cybertrusler vil ske med respekt for retssikkerheden og den personlige frihed.

Partierne er enige om, at ovenstående er vigtige skridt til at styrke robustheden af det danske samfunds forsvar mod cyberangreb, men der er tale om et område i hastig udvikling, hvor der kan opstå behov for yderligere tiltag. Danmark vil ikke tøve med at gøre mere i løbet af forligsperioden, hvis det bliver nødvendigt. Derfor afsættes en reserve på 500 mio. kr. over forligsperioden til yderligere initiativer, herunder forskning og uddannelse.

I alt afsættes ca. 1,4 mia. kr. til cyberområdet.

Et relevant forsvar i Arktis

Kongeriget Danmark er centralt placeret i og dækker en væsentlig del af Arktis. Udviklingen i Arktis – herunder særligt i Grønland og på Færøerne – er selvsagt af afgørende betydning for Danmark.

Forsvaret har en lang tradition for at operere i Arktis. Forsvarets tilstedeværelse og opgaveløsning bygger på et tæt forhold til befolkning og de lokale myndigheder både i Grønland og på Færøerne. Det er vigtigt for Forsvarsministeriets fremtidige opgaveløsning i Arktis at styrke og udvikle dette forhold.

Der sker i disse år store forandringer i Arktis. Klimaforandringerne bevirker en øget geografisk tilgængelighed, hvilket bl.a. resulterer i voksende opmærksomhed på udvinding af naturressourcer samt større kommerciel og videnskabelig aktivitet. Der er også en øget militær aktivitet i området.

Disse forhold betyder, at Arktis' geopolitiske betydning i de kommende år vil blive stadig mere markant.

Selvom klimaforandringer og den øgede aktivitet i området nødvendiggør øget tilstedeværelse og overvågning, er det samtidig en prioritet at fastholde Arktis som et lavspændingsområde.

I samarbejde med Grønland og Færøerne styrkes indsatsen i Arktis som følger:

- Arktis-aftalen fra december 2016, der styrker overvågning, kommando, kontrol og kommunikation samt operative indsatser i Arktis, videreføres. Hvis der opstår behov for nye initiativer, kan der omprioriteres inden for aftalens ramme. Der er afsat 120 mio. kr. årligt, i alt 720 mio. kr. i perioden, på Forsvarsministeriets bevilling. Herudover afsættes der i perioden i alt 235 mio. kr. til nedenstående yderligere initiativer.
- Der afsættes midler til oprydning efter tidligere amerikansk militær tilstedeværelse i Grønland.
- Der investeres i materiel til forureningsbekæmpelse i farvandene omkring Grønland.
- Etablering af en beredskabsuddannelse i Grønland, der samtænker igangværende projekter såsom Grønlandsvogterne og etablering af beredskab med hovedvægt på civile kompetencer.
- Værnepligtsafprøvning for frivillige gennemføres i Grønland.
- Der ydes støtte til grønlandske værnepligtiges hjemrejser.
- Der etableres yderligere folkeskolepraktikpladser ved Forsvarets enheder.
- Forsvaret vil ved en eventuel udvidelse af Istjenestens operative område bidrage til iskortlægningen af området nord for 62 grader nord.

- Der ydes et bidrag til ny landkortlægning af Grønland.
- Forsvarsministeriet finansierer driften af radiatorummet (bemanning af lyttevagten) ved den maritime nødradio i Grønland.

Forskning og indkøb

Partierne er enige om, at Forsvarsministeriet skal lægge vægt på virksomheders samfundsansvar (CSR - Corporate Social Responsibility) i kommende indkøb.

Forskning stimulerer den offentlige debat, skaber grobund for politiske drøftelser og højner Forsvarets faglige niveau. Derfor ønsker partierne en styrket indsats på forskningsområdet.

Forsvarets samarbejde med industrien om forskning og udvikling styrkes bl.a. med henblik på at fastholde dansk forsvarsindustri som en attraktiv partner for andre landes forsvarsindustrier. Der tilføres yderligere midler til puljen til medfinansieringsprojekter ved Forsvarsministeriets Materiel og Indkøbsstyrelse. En del af puljen øremærkes til forskning i cyberrelaterede emner. Den militærteknologiske forskning styrkes yderligere i forligsperioden ved at etablere en ordening med relevante forskningsinstitutioner. Der afsættes 50 mio. kr. i perioden hertil.

På droneområdet vil Forsvaret styrke mulighederne for at understøtte industrien i Danmark. Derfor vil Forsvaret i forligsperioden etablere tilstedeværelse ved UAS Denmarks testcenter, herunder udveksle erfaringer og deltage med en repræsentant i UAS Denmarks kommende Advisory Board, samt i relevant omfang nyttiggøre den kapacitet, som UAS Denmark stiller til rådighed.

Forsvarets ordninger med Dansk Institut for Internationale Studier (DIIS) og Center for Militære Studier (CMS) videreføres, idet partierne ønsker en øget forskningsindsats i forhold omkring Østersøen og Baltikum samt i cyberrelaterede emner.

Partierne ønsker øget fokus på de folkeretlige udfordringer forbundet med bl.a. deltagelse i internationale operationer, cyber, droner og højteknologiske og elektroniske kampmidler. Forsvarsministeriet bevilger yderligere 15 mio. kr. i perioden til Center for Militære Studier, målrettet tilkøb af ekspertise på området baseret på udbud og kriterier om faglig excellence i en åben proces.

Herudover fortsættes forskning på veteranområdet og forskning på Beredskabsstyrelsens område.

Forsvarsministeriet yder et årligt tilskud på 250.000 kr. til Atlantsammenslutningen til gennemførelse af konkrete projekter og et årligt tilskud på 1 mio. kr. til Det Udenrigspolitiske Selskab til gennemførelse af konkrete projekter. Der afsættes i alt 7,5 mio. kr. hertil i perioden.

Budgetanalyser m.v.

Forsvaret har netop gennemført budgetanalyser, der identificerede effektiviseringsforslag med mulige provenuer på 991 mio. kr. årligt fuldt indfaset, hvilket samlet set vil give et mere effektivt og mindre ledelsestungt forsvar. Hertil kommer andre mindre tiltag, således at der opnås et samlet provenu på ca. 1 mia. kr., når budgetanalyserne er implementeret.

Partierne er enige om, at tiltagene i bilag 2 skal implementeres, og at provenuet skal bruges til at finansiere politiske beslutninger fra forligsperioden 2013-2017, bl.a. anskaffelse af nye kampfly, styrkelse af Forsvarets Efterretningstjenestes indsats mod terror og stigende udgifter til erstatninger vedr. post-traumatisk stress (PTSD).

Partierne bemærker, at budgetanalyserne ikke er et implementeringsgrundlag. Det er forsvarsministeren og forsvarschefen, der tilrettelægger Forsvarets virke og nærmere organisering, og der vil efterfølgende skulle udarbejdes konkrete implementeringsgrundlag, hvor der vil kunne forventes afvigelser i forhold til indholdet af de enkelte budgetanalyser inden for rammen af de principper, der fremgår af afsnittet vedr. Forsvarsministeriets etableringer.

Partierne noterer sig, at implementeringen af tiltagene vil medføre en større omlægning og ressourceoptimering af organisation og processer i Forsvarsministeriets koncern, herunder at der flyttes arbejdspladser. Det vil bl.a. indebære, at visse delopgaver i Forsvaret vil skulle gennemføres anderledes og med anvendelse af færre ressourcer end hidtil.

Partierne bemærker, at Hærens regimenter bevares som stærke identitetsbærende institutioner i den nye organisering af Forsvaret. Ånden i Forsvaret skal der værnes om. Forsvarets stærke kultur og traditioner skal bæres videre.

Den samlede økonomi, inkl. provenu fra budgetanalyser og det substantielle løft, fremgår af bilag 1.

I budgetanalyserne er det derudover foreslået, at der bør iværksættes analyser af kapaciteterne rednings- og troppetransporthelikoptere (EH101) og panserinfanteri (infanterikampkøretøj CV90). Analyserne skal afdække, hvorvidt der er mulighed for omkostningsoptimering af kapaciteterne. Såfremt dette ikke er tilfældet i tilstrækkeligt omfang, skal det undersøges, hvorvidt opgaveløsningen helt eller delvist bør sikres på anden vis. Partierne er enige om at igangsætte yderligere analyser af disse kapaciteter.

Partierne er desuden enige om, at der i den kommende forligsperiode gennemføres yderligere effektiviseringer på Forsvarsministeriets område. Der tages i 2019 stilling til yderligere analyser af effektiviseringsmuligheder samt tilhørende konkrete måltal. De nye effektiviseringer kan implementeres fra og med 2021, idet provenu herfra – som udgangspunkt – anvendes til styrkelse inden for Forsvarsministeriets område.

Personel

Forsvaret skal bidrage til at højne medarbejdernes kompetenceniveau gennem løbende uddannelse og kompetenceudvikling. Dette er med til fortsat at sikre, at Forsvaret er en meningsfuld og attraktiv arbejdsplads.

Forsvarets uddannelser sikrer, at militært personel kan løse operative opgaver. Forsvarets opgaveportefølje spænder bredt, og en høj kvalitet i opgaveløsningen forudsætter uddannelsesmæssig fokus på både de militærfaglige kompetencer og medarbejdernes generelle kompetenceniveau.

Delelærlinge

Mulighederne for at indlede et samarbejde med relevante parter om delelærlinge undersøges med henblik på at skabe flere lærepladser på udvalgte områder til de unge og udbygge samarbejdet med det lokale erhvervsliv. Den konkrete model skal sikre, at lærlingene får opbygget en fast tilknytning til Forsvaret.

Muligheder for erhvervsuddannelse

Forsvaret bør, hvor det er muligt og relevant, søge at tilnærme de militære uddannelser til det civile uddannelsessystem for bl.a. at understøtte medarbejdernes mulighed for videre ansættelse og uddannelse i og uden for Forsvaret.

Der gennemføres et analysearbejde, som skal kortlægge muligheder for i rammen af erhvervsuddannelsessystemet at etablere en erhvervsuddannelse for konstabler med særligt fokus på konstabler i Hæren. Arbejdet afsluttes og præsenteres for forligskredsen inden udgangen af 2018. Såfremt resultatet af analysearbejdet giver grundlag for at se på ændringer i løn- og ansættelsesvilkår, forhandles dette mellem de forhandlingsberettigede parter.

Danmark tager hånd om sine veteraner

Danske kvinder og mænd i Forsvaret gør en uvurderlig indsats for Danmark og det internationale samfund. De gør tjeneste for Danmark - oftest langt væk fra familie og venner og under farlige vilkår. Partierne er enige om, at de eksisterende initiativer på veteranområdet videreføres i forligningsperioden og vil i tilknytning hertil fokusere på følgende elementer:

- Der etableres fremadrettet ligestilling i relation til aktstykke 425 og 426 for veteraner, der er kommet til skade før 14. august 1996, så de kompenseres fra og med 1. januar 2018, hvilket kræver lovændring eller aktstykke.
- Den eksisterende indsats på veteranområdet, der gennemføres før, under og efter udsendelse, sker med afsæt i en systematisk og videnskabelig opfølgning på Forsvarets erfaringer og forskning.
- Forskning i regi af Veterancentret prioriteres, så udvikling af veteranindsatsen fortsat kan ske på et kvalificeret grundlag.
- Udvælgelsen af Forsvarets udsendte styrkes med skærpet opmærksomhed på psykisk parathed, og der afsættes midler til forskning.
- Den samlede veteranindsats evalueres med henblik på at fokusere kræfterne på de områder, der gør en forskel.

Der afsættes ca. 1,8 mia. kr. hertil i perioden, hvoraf ca. 1,65 mia. finansieres via tidligere beslutninger vedr. udmøntning af satspuljen for 2017 og 2018.

Forsvarsministeriets etableringer

Partierne er enige om, at Forsvarsministeriets nuværende etableringer bevares og anvendes bedst muligt ud fra bl.a. operative hensyn og hensyn til en effektiv drift. Det indebærer bl.a. interne rokeringer af enheder, idet det dog tilstræbes at minimere mængden af flytninger. Partierne noterer sig i den forbindelse planen for flytninger, der fremgår af bilag 3.

Først når de endelige implementeringsplaner udarbejdes, kan der mere detaljeret redegøres for væsentlige geografiske effekter af implementeringen af den politiske aftale. Implementeringsplanen vil være baseret på følgende principper:

- Ingen garnisoner nedlægges.
- Antallet af flytninger begrænses.
- Der opnås en bedre regional balance.
- Der sikres en faglig samhörighed.

Væsentlige ændringer i anvendelse af etablissemeter eller flytninger af større enheder og/eller myndigheder kræver forligskredsen godkendelse.

Forbeholdet som fremgår af Aftale på forsvarsområdet 2013-2017 vedr. større investeringer på Flådestation Korsør ophæves.

Partierne er enige om udflytning af Søværnets enheder fra Nyholm og frasalg af dele af Nyholm. Det indebærer, at:

- Søopmålingen flyttes til Frederikshavn.
- Center for Dykning flyttes til Korsør.
- Center for Sømilitær Teknik flyttes til Korsør.
- Søværnets Officersskole flyttes til Svanemøllens Kaserne.

Partierne er enige om, at de historiske bygninger og monumenter på Nyholm bevares.

Der vil blive udarbejdet en helhedsplan for de dele af Nyholm, der bevares. Helhedsplanen forelægges forligskredsen.

BILAG 1 SAMLET ØKONOMI

Tabel 1. Nye initiativer

Mio. kr., 2018-prisniveau	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Initiativer i nyt forlig						
- Brigade	96	64	545	493	898	2.265
- Områdeluft forsvar og strike	105	50	115	83	9	329
- Anti-ubådskrigsførelse	-	2	3	5	327	258
- Styrkelse af C130 transportfly	-	-	-	15	32	33
- Minelægningskompetence	1	1	1	1	1	1
- Ramme til internationale operationer	-	50	100	100	200	250
- Freds- og stabiliseringsfonden	2	4	8	16	32	66
- Støtte til politiet	179	270	239	223	223	223
- Let infanteribataljon	-	31	217	251	240	302
- Styrkelse af specialoperationsområdet	5	49	76	46	61	48
- Totalforsvarsstyrke, værnepligt og hjemmeværn mv.	21	78	130	164	208	188
- Det statslige redningsberedskab	5	5	25	42	42	37
- Cyberområdet og IT sikkerhed	31	67	122	217	367	567
- Arktis	19	30	50	60	40	40
- Medarbejdere og veteraner	24	26	23	95	95	95
- Logistik, depot, forskning, folkeoplysning mv.	12	24	47	91	97	100
Samlede initiativer	500	750	1.700	1.900	2.871	4.800

Tabel 2. Råderum

Mio. kr., 2018-prisniveau	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Det substantielle løft	800	800	1.700	1.900	2.800	4.800
Provenu fra budgetanalyser	45	376	556	702	940	991
Satspulje PTSD-erstatninger	125	125	125	125	125	125
Forsvarsministeriets interne effektiviseringer og udskydelser/fremrykninger	144	145	102	60	-102	-224
Tidl. besluttede udgifter	-614	-697	-783	-887	-892	-892
Råderum i nyt forlig	500	750	1.700	1.900	2.871	4.800

BILAG 2 BUDGETANALYSER

Der vil blive gennemført følgende effektiviserings tiltag, der samlet vurderes at give et provenu på 991 mio. kr. årligt ved fuld indfasning i 2023.

Partierne bemærker, at budgetanalyserne ikke er et implementeringsgrundlag. Det er forsvarsministeren og forsvarschefen, der tilrettelægger Forsvarets virke og nærmere organisering, og der vil efterfølgende skulle udarbejdes detaljerede implementeringsgrundlag, hvor der vil kunne forventes afvigelser i forhold til indholdet af de enkelte budgetanalyser inden for rammen af de principper, der fremgår af afsnit vedr. Forsvarets etableringer i forligsteksten.

Tabel 1. Initiativer fra budgetanalyser

Mio. kr. ved fuld indfasning i 2023, 2018 prisniveau
Initiativ 1: Den nye organisering af Forsvarets udviklingsvirksomhed Der etableres en ny udviklings- og planlægningsstab med henblik på at fokusere og centralisere udviklingsvirksomheden på Værnsfælles Forsvarskommandos område.
Initiativ 2: Den nye organisering af Specialoperationskommandoen Stabs- og støttestrukturen tilpasses med henblik på en mere operativt fokuseret organisering (øget antal patruljer).
Initiativ 3: Den nye organisering af skoleområdet Mellemlideruddannelserne omlægges og sergentskolerne centraliseres og samles organisatorisk under Forsvarsakademiet mhp. at reducere det samlede ressourceforbrug på uddannelserne.
Initiativ 4: Den nye organisering af Hæren Hærstaben og Danske Division sammenlægges i Karup. Hærens underliggende niveauer (niveau III-myndigheder) omstruktureres mhp. at sikre størst muligt fokus på den operative opgaveløsning.
Initiativ 5: Den nye organisering af Søværnet. Marinestaben og Søværnets Taktiske Stab sammenlægges i Karup, idet dele af den nuværende taktiske stab dog forbliver i Korsør. De underliggende niveauer (niveau III-myndighederne) reorganiseres og sammenlægges.
Initiativ 6: Den nye organisering af Flyvevåbnet Flyverstaben og Flyvevåbnets Taktiske Stab sammenlægges i Karup. Air Force Training Centre nedlægges og uddannelserne samles under Forsvarsakademiet, og lægges ud på de operative wings eller udliciteres.
Initiativ 7: Optimering af funktionsniveauer i forbindelse med den nye organisering af Værnsfælles Forsvarskommando Der gennemføres en sænkning af funktionsniveauerne for en række stillinger, så de ikke besættes af personel med højere rang end opgaveløsningen kræver. Desuden gennemføres en harmonisering af stillingsvurderinger, således at medarbejdere i ensartede stillinger aflønnes mere ensartet.
Initiativ 8: Modularisering af uddannelse og flytning af instruktører Seks konkrete uddannelser i Forsvaret af mere end 20 dages varighed modulopdeles. En del af uddannelserne afholdes fremadrettet lokalt ved enhederne frem for uddannelsesstedet.
Initiativ 9: Overflytning eller afhændelse af Forsvarets Biblioteks fysiske samling Forsvarets Biblioteks fysiske samling på Kastellet flyttes til Forsvarets Bibliotekscenter på Svanemøllen kaserne.
Initiativ 10: Sammenlægning af ESK 724 og ESK 722 Ledelse og administration i eskadrille 724 og 722 sammenlægges. Eskadrillerne har allerede til huse i samme bygning.
Initiativ 11: Effektivisering af støtte og administration i ATW Aalborg og HW Karup Støtte- og administrationsfunktioner i hhv. Air Transport Wing Aalborg og Helicopter Wing Karup effektiviseres bl.a. gennem begrænsning af interne opgaveoverlap.
Initiativ 12: Optimering af LESEK (ledelsessekretariatet i Værnsfælles Forsvarskommando)

Værnsfælles Forsvarskommandos ledelsessekretariat optimeres ved at sammenlægge presse- og kommunikationssektionerne samt centralisere presse- og informationsvirksomheden.
Initiativ 13: Reduceret omfang af dansk udstationeret personel Omfanget af dansk udstationeret personel reduceres med ca. 10 pct. på baggrund af en konkret afvejning af, hvor strategiske såvel som militærfaglige konsekvenser vil være mest begrænsede.
Initiativ 14: Optimering af processer for normering og forbrug De operative enheders materielforbrug optimeres gennem: 1) Målretning af mundering, 2) etablering af controlling på forbrug af materiel, 3) etablering af processer med fokus på nedbringelse af tab af materiel.
Initiativ 15: Optimering af vedligeholdelseskapacitet Vedligeholdelseskapaciteten (værkstedsområdet) optimeres gennem øget driftsordination mellem Forsvarets værkstedsniveauer og etablering af virtuelle vedligeholdelsescentre, der knyttes organisatorisk sammen.
Initiativ 16: Værnsfælles transportkapacitet Udgifter til civile leverandører på transportområdet reduceres gennem bedre udnyttelse af Forsvarets egen kapacitet på området.
Initiativ 17: Optimeret anvendelse af personalegrupper Indenfor vedligehold og flyveledelse skal der sikres en optimeret anvendelse af personalegrupper ved at opgaver, der ikke forudsætter militære kompetencer, løses af civile frem for militære medarbejdere.
Initiativ 18: Optimering af span of control på vedligeholdelsesområdet Antallet af medarbejdere med ledelsesansvar på vedligeholdelsesområdet reduceres ved at øge ledesspændet i en række lederstillinger.
Initiativ 19: Bedre planlægning af over-/merarbejde og bedre udnyttelse af minustimer Udbetalingen af over-/merarbejde i Forsvaret reduceres gennem bedre planlægning og udnyttelse af minustimer.
Initiativ 20: Samtænkning af operative behov og indkøbstekniske muligheder ved anskaffelser Processen for materielanskaffelser omstruktureres med henblik på tidligt i projektføreløbet at opnå en højere grad af samtænkning af operative behov, indkøbstekniske muligheder og kommercielle hensyn.
Initiativ 21: Bedre kommercielle indkøb Der indhentes et potentiale i forbindelse med de kommercielle aftaler, der indgås med leverandører på materiel- og IT-området, samt i forbindelse med den efterfølgende opfølgning og leverandørstyring.
Initiativ 22: Kategoristyring Arbejdet med indkøb gennem kategoriprogrammer (gruppering af indkøbsvolumen/forbrug) fortsættes og udvides.
Initiativ 23: Hjemtagning af IT udviklingsopgaver Forsvarsministeriets Materiel- og Indkøbsstyrelse skal på udvalgte områder ansætte egne medarbejdere til at løse IT-udviklingsopgaver fremfor at benytte eksterne IT-ydelser.
Initiativ 24: Konsolidering og optimering af IT i koncernen Der iværksættes et koncernfælles projekt om yderligere konsolidering af IT i Forsvaret med henblik på at opnå effektivisering, øget operationel performance samt øget IT-sikkerhed.
Initiativ 25: Tilpasning af Forsvarsministeriets Materiel- og Indkøbsstyrelses organisation Der gennemføres en optimering af organisationsstrukturen i Forsvarsministeriets Materiel- og Indkøbsstyrelse.
Initiativ 26: Optimering af forsyningsområdet Der iværksættes en række mindre optimeringstiltag på forsyningsområdet, bl.a. organisatoriske tilpasninger og sammenlægning af Flyvevåbnets selvstændige lagre med de øvrige lagre i regi af Forsvarets Forsyning, Depot og Distribution.
Initiativ 27: Reduceret brug af Kammeradvokaten Forsvarsministeriets Materiel- og Indkøbsstyrelse skal på udvalgte områder hjemtage opgaver fra Kammeradvokaten og løse dem med interne ressourcer.
Initiativ 28: Udbygning og optimering af køretøjspuljekoncepter Det eksisterende køretøjspuljekoncept, hvor Forsvarets køretøjer centraliseres i fælles puljer, optimeres og udvides.
Initiativ 29: Centralisering af indkøb på øvrig drift Der oprettes en koncernfælles indkøbsfunktion i Forsvarsministeriets Materiel- og Indkøbsstyrelse for at opnå bedre indkøbspriser samt øget standardisering af produkter og ydelser.
Initiativ 30: Insourcing af gentagne konsulenter

<p>Der ansættes fastansatte medarbejdere i Forsvarsministeriets Materiel- og Indkøbsstyrelse til at løse konkrete opgaver, der på nuværende tidspunkt varetages af eksterne konsulenter.</p>
<p>Initiativ 31: Øget anvendelse af VTC (dagsrejser)   Antallet af dagsrejser reduceres med 15-30 pct. i forhold til det nuværende niveau ved at afholde flere møder via videokonferencer.</p>
<p>Initiativ 32: Optimeret planlægning og reduktion af seminarer (2-dages rejser)   Antallet af seminarer, herunder kontorseminarer, som foretages over to dage, reduceres.</p>
<p>Initiativ 33: Øget anvendelse af egne etableringer   30-70 pct. af koncernens årlige hotelovernatninger konverteres til overnatninger på koncernens egne etableringer.</p>
<p>Initiativ 34: Efterspørgselsstyring af kontorartikler   Forbruget af kontorartikler mindskes gennem en begrænsning i sortiment og tilgængelighed.</p>
<p>Initiativ 35: Etablering af public service kanaler på etableringerne   TV-abonnementer på egne værelser ved etableringerne opsiges, hvorved der udelukkende stilles public service kanaler til rådighed på værelserne.</p>
<p>Initiativ 36: Reduktion i aktiverede SIM-kort på lager   Antallet af aktive SIM-kort på lager reduceres.</p>
<p>Initiativ 37: Reduktion af kursuslængder og antal deltagere   Obligatoriske administrationskurser reduceres i længde, brug af digitale læringsmidler øges og omfang af læringsmål reduceres eventuelt.</p>
<p>Initiativ 38: Administrative fællesskaber   Der etableres administrative fællesskaber med henblik på at opnå stordriftsfordele, øget grad af faglig specialisering, bedre muligheder for digital understøttelse og øget driftssikkerhed.</p>
<p>Initiativ 39: Koncernfælles kursusadministration   Der etableres en centraliseret kursusadministration i Forsvaret med henblik på at opnå stordriftsfordele.</p>

BILAG 3 FORLIGETS STØRRE GEOGRAFISKE KONSEKVENSER

Forsvarsministeren og forsvarschefen tilrettelægger Forsvarets virke og nærmere organisering inden for den ramme forliget og de fire overordnede principper fremhævet i afsnittet om Forsvarets etableringer (side 16), udstikker.

Hæren

Hæren organiseres med udgangspunkt i to brigader samt en række regimente. Følgende større ændringer forventes:

- Hærstaben og Danske Division sammenlægges i Karup.
- Stab ved 1. Brigade med stabskompagni flyttes til Holstebro.
- En let infanteribataljon opbygges i Haderslev.
- Dele af 1. Hovedkvartersbataljon flyttes til Fredericia.
- En efterretningsbataljon (ISR-bataljon) etableres byggende på eksisterende kapaciteter i Varde.
- En ildstøtteafdeling tilføres et ekstra kanonbatteri og opbygges med udgangspunkt i den nuværende kapacitet i Oksbøl, hvor det nyetablerede luftværn ligeledes placeres.
- Der etableres yderligere en kampvognseskadron i Holstebro.
- Opklaringsbataljonen på Bornholm tilføres yderligere en opklaringseskadron.
- Garnisonerne i Skive, Aalborg og Fredericia tilføres føringsstøttekapaciteter til brigadens enheder i respektive garnisoner.
- Værnepligtige fordeles, så de understøtter opbygning af Hærens kapaciteter.
- Nyt værnstøttesystem (droner) placeres i Aalborg.

Søværnet

Søværnet organiseres i tre eskadrer; 1., 2. og 3. Eskadre. Følgende større ændringer forventes:

- Marinestaben og Søværnets Taktiske Stab sammenlægges i Karup, idet dele af den nuværende taktiske stab dog forbliver i Korsør.
- Staben til 3. Eskadre med fokus på nationale opgaver placeres i Frederikshavn. De tilhørende enheder er fordelt i bl.a. Frederikshavn og Korsør.
- Fra Nyholm flyttes søopmålingen til Frederikshavn, Center for Dykning og Søværnets Center for Sømilitær Teknik til Korsør samt Søværnets Officersskole til Svanemøllens Kaserne.

Flyvevåbenet

På Flyvevåbnets område forventes følgende større ændringer:

- Flyverstaben og Flyvevåbnets Taktiske Stab sammenlægges i Karup.
- Air Force Training Centre nedlægges, og uddannelserne samles under Forsvarsakademiet, lægges ud på de operative wings eller udliciteres.
- National Air Operations Centre (NAOC) og Special Operations Air Task Group (SOATG) opbygges i Karup.
- Operations Support Wing oprettes i Karup.

Specialoperationskommandoen

Specialoperationsstyrkerne reorganiseres med etablering af en Composit Special Operations Component Command (C-SOCC). Dertil øges antallet af patruljer ved både Jægerkorpset i Aalborg og Frømandskorpset i Kongsøre.

Estimat af nettoeffekt som følge af forliget i 2024

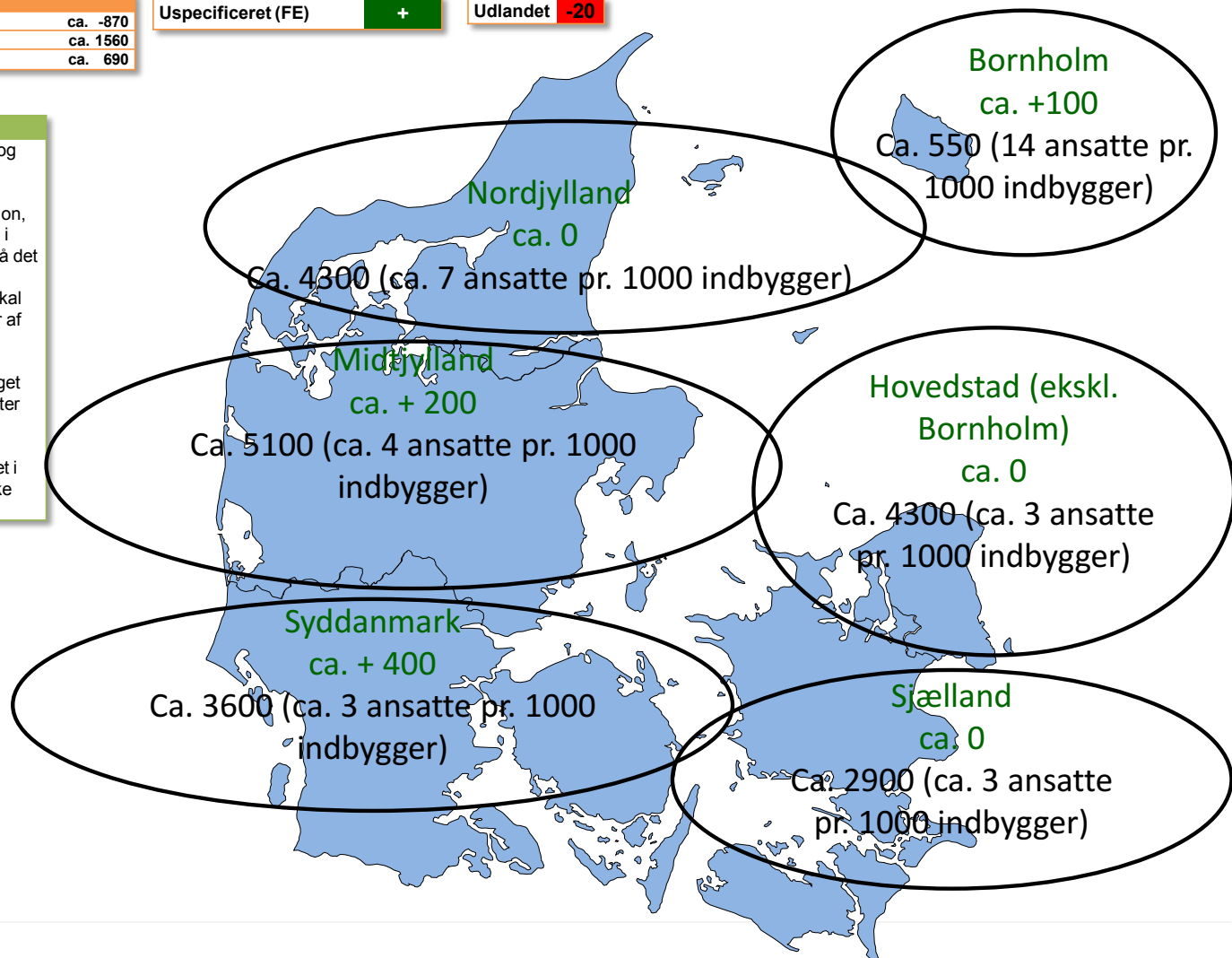
AV samlet for koncern	
Reduktioner	ca. -870
Substantielt løft	ca. 1560
I alt	ca. 690

Uspecificeret (FE) +

Udlandet -20

Bemærkninger

- Opgørelsen er baseret på skøn og konsolideres med en implementeringsplan
- Opgørelsen er en sum af reduktion, tilførsel og flytninger af personer i arbejde (estimerede årsværk) på det enkelte tjenestested.
- Antallet af personer, der fysisk skal flyttes eller afskediges afhænger af konkret implementering.
- Der vil være enkelte enheder i forliget, som først er fuldt opbygget med alle nødvendige årsværk efter 2023.
- Der skal reduceres op mod 100 stillinger som følge af IT-projektet i budgetanalyserne. Disse kan ikke placeres geografisk pt.

BILAG 5

Forsvarsforligspartierne er enige om, at de vil stemme for lovforslag om ændring af almenboligloven, der udmønter aftalen med realkreditsektoren om en ny lånemodell for finansiering af den almene boligsektor. Provenuet for den nye finansieringsmodell tilfalder det finanspolitiske råderum.